ЕФМ
http://efm.vsau.org/

УДК 658:631.115.1

ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ©

О.В.ТОМЧУК,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму,

В.М.ПОЛЕСЯ,
асистент,
кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)

В статті розглянуто основні проблеми та особливості використання земельних ресурсів фермерськими господарствами Вінницької області. Досліджено динаміку розвитку фермерських господарств в період особливо інтенсивного їх розвитку за кількісними та якісними параметрами. Вивчено погляди науковців щодо розмірів раціонального землекористування фермерських господарств. Проведено аналіз зміни розмірів фермерських господарств Вінницької області та встановлено чинники впливу на цей процес. Обґрунтовано напрями підвищення рівня використання землі фермерськими господарствами.

Ключові слова: фермерське господарство, розмір господарства, земельні угіддя, посівні площі, урожайність сільськогосподарських культур.

Табл. 5. Рис. 1. Літ. 10.

Постановка проблеми. Фермерські господарства, як свідчить світовий досвід, є однією з найбільш прогресивних і високоефективних форм сільськогосподарського виробництва. Їх виникнення було логічним і закономірним наслідком реформування агропромислового комплексу України відповідно до основних вимог ринкової економіки [1]. Основою виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах всіх форм власності, в тому числі і в фермерських, є наявність земельних ресурсів. Від забезпеченості господарства відповідними земельними угіддями, якості землі, в значній мірі залежать результати сільськогосподарського виробництва, адже земля - основний засіб виробництва та предмет праці. Особливо актуальним дане питання є для фермерських господарств, розмір яких в переважній більшості є не достатнім для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. Становлення та інтеграція цієї форми господарювання стримується рядом причин об'єктивного і суб'єктивного характеру. В першу чергу це якість

© *О.В. ТОМЧУК, В.М. ПОЛЕСЯ, 2016*

земель, розміри землекористування фермерських господарств та вимоги щодо розміщення угідь на території фермерського господарства. До земель запасу, які надалі відводились громадянам для ведення фермерського господарства, часто включали землі гіршої якості як за їх розташуванням, рельєфом так і за родючістю, крім того їх кількість була обмеженою, що не дозволило забезпечити на стадії створення фермерських господарств раціональний їх розмір. В сукупності ці фактори не могли не вплинути на процес вибору спеціалізації фермерських господарств, а в послідуючому і на структуру посівних площ і, як наслідок, на результати виробничої діяльності. Тому дослідження впливу зазначених факторів на рівень використання земельних угідь у фермерських господарствах є важливим для прогнозування подальшого їх розвитку та обґрунтування оптимального землезабезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія і практика становлення та розвитку фермерських господарств, а також ефективність використання їх виробничих ресурсів, головним з яких є земля, знайшли своє відображення в наукових працях таких вітчизняних учених, як: В. Андрійчука, О. Балацького, В. Більського, О. Бугуцького, П. Гайдуцького, В. Месель - Веселяка, О. Онищенко, П. Саблука, М. Федорова, В. Шияна, О. Шпичака та багатьох інших. Однак, ця проблема потребує глибшого дослідження й пошуку шляхів ефективного та раціонального використання земельних угідь фермерських господарств, в тому числі і на регіональному урівні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення основних тенденцій у використанні земельних угідь фермерськими господарствами Вінницької області, що дозволить обґрунтувати основні напрямки підвищення рівня їх використання на перспективу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активна діяльність фермерських господарств в аграрному секторі була започаткована в період роздержавлення, паювання та приватизації земельних ресурсів колишніх сільськогосподарських підприємств. Вважається, що зазначені агроформування найбільш пристосовані до ринкової моделі господарювання, оскільки певна частина земельного фонду належить їм на правах приватної власності. Ефективність відтворювального процесу земель значною мірою доповнюється особистими інтересами фермерів, участі у ньому членів їх сімей тощо. Крім цього, фермери володіють повним правом приймати рішення, що стосуються використання земельних ресурсів, виробничої та збутової діяльності тощо[2].

Шлях розвитку фермерства у Вінницькій області можна поділити на декілька етапів. Перший етап (1990-1993 рр.) характеризується значним зростанням числа фермерських господарств. За ці роки було створено основну їх кількість. Особливо слід відмітити 1992 р., коли кількість підприємств зросла на 315 од., або в 14,1 рази, та 1993 р. - на 352 господарства. Демократизація аграрної системи, активна державна допомога фермерству, яке зароджувалось, сприяли на той час розвитку приватного господарства. Другий етап розвитку фермерства (1994 – 2002 рр.) проходив в умовах різкого погіршення економічної ситуації як в країні в цілому, так і в області зокрема. Саме в цей період спостерігається значне зменшення кількості фермерських господарств. Найбільш суттєві труднощі, з якими зіткнулись фермери в цей період - відсутність заощаджень і кредитних можливостей для придбання матеріально-технічних засобів. Це стало однією з причин сповільнення росту числа фермерів та

збільшення числа збанкрутілих господарств. Кількість фермерських господарств в цей період коливалась від 799 до 846 од. В 2000 р. знову зросла кількість числа фермерських господарств, що безпосередньо пов'язано з виходом Указу Президента України від 3 грудня 1999 року № 1529 «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки». В ході реформування колишніх КСП разом з іншими були створені 32 фермерських господарства, які відрізнялися від вже існуючих фермерських господарств значно більшими розмірами землекористування. Динаміка зростання чисельності фермерських господарств спостерігається і до теперішнього часу (табл. 1). Станом на 1 листопада 2015 р. їх кількість становила 2021 од. Найбільша кількість господарств в 2015 р. працює в Бершадському (137 од.), Вінницькому (119 од.), Козятинському (110 од.), Крижопільському (107 од.), Немирівському (148 од.), Теплицькому (138 од.), Хмільницькому (100 од.) та Шаргородському районах (116 од.). В їх користуванні знаходиться 251,3 тис. га сільськогосподарських угідь. Максимальну питому вагу в структурі сільськогосподарських угідь займає рілля (від 93,5 до 98,9 % в різні роки).

Таблиця 1

Динаміка кількості та розмірів фермерських господарств Вінницької області*

Роки	Кількість, од.	Площа с. – г. угідь, тис. га	в т.ч. площа ріллі,		Середній розмір господарства, га
			тис. га	її питома вага, %	
1995	838	18,0	17,1	95,0	21,5
1999	799	21,2	20,1	94,8	26,5
2000	823	23,1	21,6	93,5	28,1
2005	1322	122,2	119,3	97,6	92,4
2006	1374	137,0	135,5	98,9	99,7
2007	1535	164,8	161,5	98,0	107,4
2008	1537	201,6	199,4	98,9	131,2
2009	1625	220,8	217,3	98,4	135,0
2010	1635	215,9	211,5	98,0	132,0
2011	1726	221,2	217,4	98,3	128,2
2012	1797	218,9	214,6	98,0	121,8
2013	1853	229,3	224,3	97,8	123,7
2014	1823	238,6	232,7	97,5	130,9
2015	2021	251,3	246,1	97,9	124,3

* *Сформовано і адаптовано з використанням [3]*

Фермерські господарства формуються за рахунок особистих матеріальних засобів і вкладів, а також за рахунок доходів, одержаних від виробничої і комерційної діяльності та інших надходжень. Функціонують фермерські господарства в умовах самоокупності, самостійно визначають напрями своєї діяльності, спеціалізацію, організовують виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію. За власним розсудом підбирають партнерів для економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, а всі витрати покривають за рахунок власних доходів [4]. Тому головне питання подальшого розвитку фермерства полягає в такій парадигмі: який оптимальний розмір повинно мати фермерське господарство та яким чином має бути організована його виробнича структура. Дослідження свідчать, що в ефективному веденні виробничих фермерських господарств, як і в інших сільськогосподарських підприємствах, провідне місце має розмір

землекористування [5]. З одного боку, беручи до уваги наявну площу сільськогосподарських угідь, фермер обирає такий напрям спеціалізації, щоб ефективно використовувати землю, вкладений капітал, матеріальні й трудові ресурси сім'ї. З іншого боку, сформований напрям господарювання і вкладені інвестиції змушують фермера приймати рішення щодо розширення або обмеження земельних угідь, залучення найманої робочої сили. Доведено, що переважна більшість фермерських господарств з їх порівняно невеликими розмірами земельних ділянок є низькорентабельними. Лише при площі земельних ділянок понад 100 га можна сподіватися на отримання прибутку. Отримання прибутку на загально галузевому рівні при інтенсивній формі господарювання можливе при зростанні розмірів фермерських господарств. Вони мають становити 1000 га і більше. Водночас більшість науковців справедливо вважають, що цей показник визначається за такими основними критеріями: ефективне та повне завантаження техніки, яка відповідає даному етапові її розвитку і головне дає можливість використовувати загальноприйняті технології. Так, у фермерських господарствах збільшення площі ріллі з 365 до 400 і 900 га підвищує комплексний коефіцієнт використання технічних засобів з 0,16 до 0,88 і 0,91, а відповідно, значно знижується собівартість продукції; не потребує доказів той факт, що оптимальні площі землекористування дають можливість використовувати науково обґрунтовані сівозміни, економити на витратах щодо використання мінеральних і органічних добрив [6].

Разом з тим окремі вчені вважають, що вибір оптимального розміру землекористування фермерських господарств має ґрунтуватися на інших критеріях. Так, середній розмір сільськогосподарських угідь фермерських господарств в Україні за світовими нормами землезабезпеченості повинен досягати 100 га. Саме таку максимально можливу площу у володінні визначено законодавством України. Але практично цей рівень не може бути забезпеченим, оскільки норма володіння ріллею обмежується в 50 га, тобто фактично можна мати у приватному володінні не більше 55-60 сільськогосподарських угідь (до середнього рівня розораності сільгоспугідь 84 %). Звідси дозволену норму володіння ріллею доцільно довести до 90-100 га, що для України практично співпадає зі світовою тенденцією [7].

Проведений аналіз засвідчив, що середній розмір фермерських господарств Вінницької області за останні 20 років зріс майже в 6 разів. Слід відмітити, що господарства не є однорідними, вони значно коливаються за площею землекористування. Максимальною є питома вага фермерських господарств які мають площу від 20 до 50 га – 29 %, питома вага господарств, площа яких перевищує 1000 га, становить біля 7 %. Це, як правило, реформовані господарства, які зберегли колективні форми організації праці і виробництва. Площу до 1 га мають 0,2 % фермерських господарств. Подібні невеликі господарства є фермерськими лише за юридичним статусом, однак за обсягами виробництва вони більше відповідають особистим господарствам населення. Найбільш інтенсивно процес зростання розміру землекористування фермерських господарств відбувався у 2005 р. (в 4,3 рази до рівня 1995 р.) та в 2008 р. (в 6,1 рази до рівня 1995 р.). Це пов'язано з тим, що у фермерів з'явилась можливість брати землю в оренду. На сьогоднішній день більше половини (біля 70 %) сільськогосподарських угідь взято фермерськими господарствами Вінницької області в оренду. Призупинення процесу збільшення розміру

фермерських господарств (що спостерігається останні 8 років) обумовлено цілим рядом факторів. В першу чергу, це зменшення розміру державної підтримки розвитку фермерства (незважаючи на те, що у спеціальному фонді державного бюджету на 2016 рік за бюджетною програмою КПКВК 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам» передбачено асигнування в обсязі 15,8 млн гривень). Для порівняння фактичний обсяг державної підтримки у 2008 р. склав 153,3 млн грн. Крім того, це і труднощі в отриманні фермерськими господарствами фінансової підтримки (здійснюється на поворотній основі та конкурсних засадах терміном до 5 років у сумі до 250 тис. грн). Зважаючи на стрімке зростання цін на матеріально-технічні ресурси, (зокрема на сільськогосподарську техніку) такий розмір коштів є недостатнім. Залучення інших джерел фінансування розвитку матеріально-технічної бази є для фермерських господарств також неприйнятним, зважаючи на їх фактичну спроможність повернути позичені кошти та умови кредитування.

Динаміка структури посівних площ і виробництва основних сільськогосподарських культур у господарствах всіх форм власності наочно відображає ті структурні зміни функціонування сільського господарства України щодо забезпечення продовольчої безпеки, які відбулися за останні роки [8]. Переважним заняттям фермерів Вінницької області є рослинництво, частка якого в загальному виробництві є досить суттєвою. В умовах посилення ринкових відносин фермери орієнтуються на виробництво таких видів продукції, які користуються підвищеним попитом і дають можливість отримати найбільший прибуток. За структурою посівних площ фермерські господарства відрізняються від інших агроформувань. Так, в особистих селянських господарствах області більше ніж половину посівних площ відводять під картоплю й овочі, суспільні господарства займають великі площі під кормові культури, тому порівняно з фермерськими господарствами, частка інших груп культур у них нижча. Питома вага фермерських господарств Вінницької області у виробництві продукції тваринництва склала у 2015 р.: м'яса 0,5 %; молока 7,6 %. На 1 січня 2016 р. у фермерських господарствах Вінницької області утримувалось 8,5 тис. гол. ВРХ, 16,8 тис. гол. свиней, 1,2 тис. гол. овець. Відповідно розмір посівних площ кормових культур в цій категорії господарств є незначним.

Таким чином, земельний фонд фермерських господарств Вінницької області спрямовується нині в основному на вирощування зернових культур, які не є трудомісткими по відношенню до інших. Посівні площі під зерновими культурами за останні 10 років зросли на 28,4 тис. га (табл. 2), виробництво зерна виросло за цей період на 3065,4 тис. ц, або в 2,8 рази. У 2015 р. під зернові та зернобобові культури в фермерських господарствах області було відведено 125 тис. га. Площа збирання соняшнику зросла за досліджуваний період в 4 рази, овочів зменшилась в 3 рази. Різке скорочення посівів цукрових буряків у фермерських господарствах Вінницької області, починаючи з 2005 року (на 4,2 тис. га, або 2,6 рази), обумовлено втратою економічної зацікавленості виробників у вирощуванні цукросировини та порушенням цінового паритету. В сучасних економічних умовах багато фермерських господарств Вінницької області, які спеціалізувались на виробництві цукрових буряків, стали вирощувати ті культури, які приносять прибутки при менших витратах (зернова група та соняшник).

Таблиця 2

Площа, з якої фактично зібрано урожай основних сільськогосподарських культур в фермерських господарствах, тис. га*

Культури	Роки							2015 р. у % до 1995 р.
	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	
Пшениця озима та яра	3,6	13,3	36,0	58,1	56,6	52,9	64,4	18 р.
Жито озиме та яре	0,2	0,5	1,2	1,0	0,6	0,2	0,2	100,0
Ячмінь озимий та ярий	3,9	10,2	27,6	41,3	26,7	26,8	21,9	5,6 р.
Овес	0,1	0,5	1,0	1,5	0,5	1,0	0,4	4 р.
Кукурудза на зерно	1,0	2,4	4,7	18,5	45,7	38,2	34,0	34 р.
Цукрові буряки	2,8	5,0	6,8	5,0	4,7	4,8	2,6	92,8
Соняшник	0,7	1,5	9,2	30,0	28,4	37,0	38,0	54 р.
Картопля	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	2 р.
Овочі	0,1	0,3	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1	100,0

* Сформовано і адаптовано з використанням [3]

Найбільші площі зайняті під зерновими та зернобобовими культурами мають господарства шести районів області. У минулому році сумарна частка їх площ склала майже 41 % (табл. 3).

Таблиця 3

Площі посіву зернових та зернобобових культур у фермерських господарствах Вінницької області в розрізі районів*

Назва району	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	га	%	га	%	га	%
Погребищенський	11606	8,7	11228	9,1	10618	8,5
Козятинський	10117	7,6	9783	7,9	8848	7,1
Бершадський	8457	6,3	8567	6,9	9427	7,5
Шаргородський	8782	6,6	8134	6,6	8032	6,4
Немирівський	6936	5,2	7189	5,8	7178	5,7
Теплицький	7348	5,5	6682	5,4	6936	5,6
Разом	53246	39,9	51583	41,7	51039	40,8

* *Сформовано і адаптовано з використанням [3]*

Найбільш стрімкими темпами за останні 10 років зросли площі, зайняті під зерновими та зернобобовими культурами в господарствах таких районів, як: Літинський (6 разів); Муровано-Куриловецький (4 рази); Піщанський (4,8 рази); Калинівський (3,8 рази), Іллінецький (в 3,3 рази), Бершадський (в 2,3 рази). Динаміка зниження спостерігається лише по Барському, Тростянецькому, Тульчинському та Хмільницькому районах. Відносно питомої ваги зернових та зернобобових культур в структурі посівних площ, то в минулому році вона в середньому склала 75 %. В цілому за останні 5 років питома вага площ, зайнятих під зерновими культурами у фермерських господарствах Вінницької області у загальній площі зернових в господарствах усіх категорій залишається практично незмінною (рис. 1). Стабільною є і питома вага валового збору зерна (13,1-13,9 %).

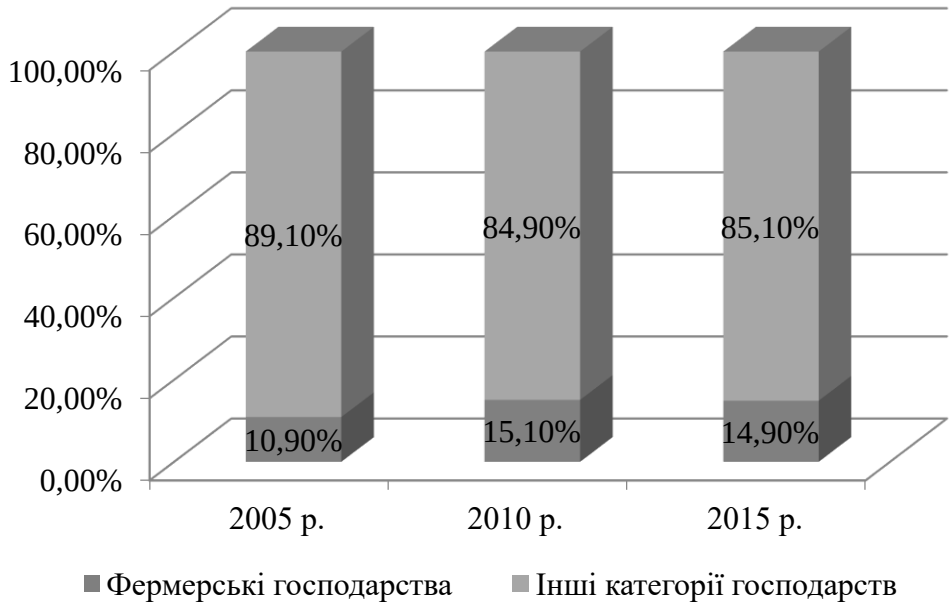

Рис. 1. **Структура посівних площ зернових та зернобобових культур в розрізі категорій господарств Вінницької області***

* *Сформовано і адаптовано з використанням [3]*

До 2013 р. практично в усіх фермерських господарствах області урожайність сільськогосподарських культур залишалася низькою. Такий рівень технологічної віддачі був зумовлений як труднощами ведення сівозмін на малих площах, так і порушеннями системи обробітку ґрунту. Відсутність коштів на придбання елітного насіння, пестицидів, мінеральних добрив також негативно вплинуло на рівень урожайності. Фермерам, які мали незначні земельні площі, невигідно було купувати та утримувати необхідну сільськогосподарську техніку. В умовах нерозвинутого агротехнічного сервісного обслуговування це призвело до невиконання передбачених технологією необхідних операцій технологічного циклу, а отже, і до недобору урожаю сільськогосподарських культур.

Однак, позитивні зміни намітились у 2013 - 2014 рр. коли урожайність зернових та зернобобових культур сягнула рівня 46,3-50,5 ц/га. Найвищих результатів у 2013 р. досягли господарства Оратівського (59,5 ц/га), Іллінецького (54,4 ц/га), Літинського (53,5 ц/га), Теплицького (52,0 ц/га) районів. Рекордним за урожайністю зернових та зернобобових культур був для фермерських господарств Вінницької області і 2014 рік. Так, господарствами Оратівського району було зібрано з 1 га 61,1 ц зерна. Минулий рік відзначився різким зниженням урожайності зернових та зернобобових культур – на 17 % до рівня 2013 р. та на 24 % до рівня 2014 р. Однак, важливим фактором є те, що за більш тривалий період дослідження (починаючи з 1995 року) показники урожайності мають позитивну динаміку. Так урожайність цукрових буряків зросла більш ніж в 1,6 рази, соняшнику в 2,6 рази, картоплі в 2 рази (табл. 4).

Таблиця 4

Урожайність основних сільськогосподарських культур у фермерських господарствах Вінницької області, ц/га*

Культури	Роки							2015 р. у % до 1995 р.
	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	
Пшениця озима та яра	23,8	22,4	24,3	29,0	37,9	45,2	40,9	171,8
Жито озиме та яре	14,0	24,6	16,7	20,4	27,2	33,2	24,2	172,8
Ячмінь озимий та ярий	19,1	19,3	20,2	22,9	29,5	37,2	35,4	185,3
Овес	30,6	20,6	17,2	15,9	22,8	30,5	23,1	75,5
Кукурудза на зерно	29,0	28,4	35,4	51,0	69,8	71,8	39,2	135,2
Цукрові буряки	250,1	192,2	219,2	285,0	413,0	515,7	398,2	159,2
Соняшник	9,9	11,6	10,2	16,2	30,6	26,8	25,7	259,6
Картопля	61,9	68,5	81,8	137,3	161,9	187,4	132,7	214,4
Овочі	80,4	107,5	125,9	143,2	115,4	142,9	101,5	126,2

* *Сформовано і адаптовано з використанням [3]*

Рівень використання земельних угідь фермерськими господарствами залежить від цілої сукупності факторів. Основними проблемами розвитку фермерського господарства України є відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільського господарства. Нові технології та технічне забезпечення виробничих процесів є недоступним для більшості фермерів через їх дорожнечу. Фермери мають обмежене фінансове забезпечення своєї діяльності, якого ледве вистачає для придбання необхідних ресурсів для нового циклу виробництва. У свою чергу, перехід на більш вищий рівень господарювання передбачає додаткове залучення коштів [9].

На сьогодні тільки незначна частина фермерських господарств Вінницької області досягла високих показників у використанні земельних ресурсів. В основному це стосується великих за розмірами земельної площі господарств, які мають можливість забезпечити досить високий рівень інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції із оптимальним застосування органічних, мінеральних добрив, засобів обробітку насіння та захисту рослин, дотримання агротехніки. Як зазначалось, фермерські господарства Вінницької області, в значній своїй більшості, були сформовані на гірших, низькопродуктивних землях. Підвищення їх родючості практично неможливе без внесення достатньої кількості добрив, проведення додаткових трудомістких заходів по впорядкуванню рельєфу, агротехнічному догляду тощо. Обсяги затрат, спрямовані на підвищення продуктивності, часто перевищують результати господарювання. Тому, в своїй переважній більшості фермерські господарства Вінницької області використовують лише окремі елементи даного механізму, до яких можна віднести систему удобрення. За останні 5 років обсяги внесення мінеральних добрив зросли (табл. 5). Разом з тим слід відмітити, що застосування добрив само по собі не вирішує проблему підвищення ефективності використання земельних угідь, якщо культура землеробства у фермерських господарствах на низькому рівні.

Таблиця 5

Обсяги внесення органічних та мінеральних добрив фермерськими господарствами Вінницької області*

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Внесено органічних добрив в середньому на 1 га, т	3,9	4,1	5,2	5,1	3,2
Внесено мінеральних добрив у перерахунку на 100 % поживних речовин на 1 га удобреної площі, всього кг	81,5	86,1	90,2	92,8	98,6
в т.ч. азотних	68,1	69,3	70,4	72,6	74,4
фосфорних	8,6	9,4	10,4	11,3	12,4
калійних	8,4	7,4	9,4	8,9	11,8

* *Сформовано і адаптовано з використанням [3]*

Крім вирішення внутрішніх організаційно-технологічних проблем використання земельних угідь у фермерських господарствах велике значення має і вдосконалення державної політики в питаннях розвитку фермерства. Слід розробити й забезпечити реалізацію державних і регіональних програм, спрямованих на підвищення ефективності використання земельних ресурсів фермерськими господарствами. Зокрема, належить прийняти загальнодержавну Програму використання земель сільськогосподарського призначення та розробити відповідно до неї регіональні програми із врахуванням специфіки тієї чи іншої місцевості.

Організаційно-економічні методи державної політики повинні спрямовуватися на кредитування фермерів під заставу їх землі та надання їм пільгових кредитів; часткове погашення позичок та компенсацію втрат фермерів внаслідок тимчасової консервації земель; встановлення соціально справедливих податків на землю; компенсацію недоодержаних фермерами доходів, пов'язаних із господарюванням на землях нижчої якості; вдосконалення цінового регулювання та виділення фермерам земельних дотацій тощо. Зокрема, варто запровадити кредитування фермерів, які отримують землю для ведення сільськогосподарського виробництва, на тривалий термін та під низькі відсотки або застосувати механізм відтермінування розрахунків під державні гарантії.

До суспільно-організаційних методів державної політики щодо фермерів слід віднести і здійснення просвітницької роботи серед них стосовно використання належних їм земель, формування соціальної інфраструктури села, розвитку екологізації землекористування та формування науково обґрунтованої системи землеробства, підвищення кваліфікації фермерів, освоєння передових технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Поряд із заставою землі дієвим інструментом у формуванні ефективних фермерів-землевласників повинні бути орендні операції, які дадуть змогу формувати оптимальні розміри землекористування фермерських господарств [10].

Висновки. Проведені дослідження динаміки розвитку фермерських господарств в частині забезпечення їх земельними угіддями та рівня їх використання дають нам змогу зробити висновки, що у Вінницькій області сформований і функціонує сектор фермерських господарств. Як загальний розмір землекористування, так і середній розмір фермерського господарства зростає. Разом

з тим, більшість фермерських господарств області, не дивлячись на нові умови, що дозволяють збільшувати земельні площі в обробітку, не мають оптимальних розмірів. Резерв збільшення розміру фермерського господарства за нинішніх економічних умов як в регіоні, так і в Україні в цілому вичерпано. Тому, враховуючи зарубіжний досвід формування раціонального землекористування у фермерських господарствах, сучасні регіональні соціально-економічні та екологічні умови землекористування у Вінницькій області, необхідно більшу увагу приділяти реалізації політики державного землеустрою з питань формування землеволодінь та землекористувань нового типу.

Список використаних джерел

1. Сачовський І.М. Місце фермерських господарств у сільському господарстві Тернопільшини / І.М. Сачовський // Держава та регіони. Серія: економіка та підприємництво.- 2013 №6(75). С.152-157.

2. Щурик М.В. Використання земельних ресурсів фермерськими господарствами Карпатського макрорегіону /М.В. Щурик // Агросвіт. - 2010. - №11. - С. 34-37.

3. Статистичний збірник «Фермерські господарства Вінниччини у 2015 році». – Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця. – 2015.

4. Олійник А.С. Особливості функціонування фермерських господарств в Україні /А.С. Олійник //Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. - №4(32). – С. 64-67.

5. Грінчук О.Г. Динаміка розвитку фермерських господарств в Україні /О.Г. Грінчук // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 1, т. 2. – С. 111–118.

6. Мельник Л. Ю. Розвиток фермерського землекористування / Л.Ю. Мельник, П. М. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. - 2009. - №9. - С. 15-20.

7. Порудєєва Т.В. Землезабезпеченість як фактор інтенсифікації та оптимізації фермерського землекористування /Т.В. Порудєєва //Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 3. Т.1. 2010. – С. 49-53.

8. Калетнік Г.М. Економіка виробництва біопалива в Україні та забезпечення продовольчої безпеки /Г.М. Калетнік //Економіка АПК. - 2010. - №1. - С. 30-35.

9. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні /О.Маслак //Агробізнес сьогодні. - №21 (316), листопад 2015.

10. Хомка В.М. Використання земельних ресурсів фермерських господарств. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). - Львівський національний аграрний університет, Львів, 2010. - 228 с.

Список використаних джерел в транслітерації /Referenses

1. Sachovskyi I.M. Mistse fermerskykh hospodarstv u silskomu hospodarstvi Ternopilshyny /I.M. Sachovskyi //Derzhava ta rehiony. Seriia: ekonomika ta pidpryiemnytstvo, 2013 №6(75). S.152-157.

2. Shchuryk M.V. Vykorystannia zemelnykh resursiv fermerskymy hospodarstvamy Karpatskoho makrorehionu /M.V. Shchuryk // Ahrosvit. - 2010. - №11. - S. 34-37.

3. Statystychnyi zbirnyk «Fermerski hospodarstva Vinnychchyny u 2015 rotsi». – Holovne upravlinnia statystyky u Vinnytskii oblasti. – Vinnytsia. – 2015.

4. Oliinyk A.S. Osoblyvosti funktsionuvannia fermerskykh hospodarstv v Ukraini /A.S. Oliinyk //Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu. – 2015. - №4(32). – S. 64-67.

5. Hrinchuk O.H. Dynamika rozvytku fermerskykh hospodarstv v Ukraini /O.H. Hrinchuk // Visnyk ZhNAEU. – 2011. – № 1, t. 2. – S. 111–118.

6. Melnyk L. Yu. Rozvytok fermerskoho zemlekorystuvannia / L.Iu. Melnyk, P. M. Makarenko, L.L. Melnyk // Ekonomika APK. - 2009. - №9. - S. 15-20.

7. Porudieieva T.V. Zemlezabezpechenist yak faktor intensyfikatsii ta optymizatsii fermerskoho zemlekorystuvannia /T.V. Porudieieva //Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomoria, Vypusk 3. T.1. 2010. – S. 49-53.

8. Kaletnik H.M. Ekonomika vyrobnytstva biopalyva v Ukraini ta zabezpechennia prodovolchoi bezpeky /H.M. Kaletnik //Ekonomika APK. - 2010. - №1. - S. 30-35.

9. Maslak O. Problemy ta perspektyvy fermerstva v Ukraini /O.Maslak //Ahrobiznes sohodni. - №21 (316), lystopad 2015.

10. Khomka V.M. Vykorystannia zemelnykh resursiv fermerskykh hospodarstv. – Rukopys. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata ekonomichnykh nauk za spetsialnistiu 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnia pidpryiemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti). - Lvivskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet, Lviv, 2010

ANNOTATION
THE USE OF LAND FARMS BY FARM ENTERPRISES OF VINNYTSIA REGION

TOMCHUK Olesya,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign Economic Activity Management, Hotel and Restaurant Business and Tourism,

POLESYA Vasilisa,
Assistant of the Department of Foreign Economic Activity Management, Hotel and Restaurant Business and Tourism,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)

The basic problems and features of the use of land farms by farm enterprises of Vinnytsia region are examined in the article. The dynamics of farming, especially during intensive development on quantitative and qualitative parameters is researched. The views of scholars on rational use of land farms by farm enterprises are studied. The analysis of the changes in the size of farms of Vinnytsia region is carried out and the factors that influenced this process are established. The ways of increasing the use of land farms by farm enterprises are based.

Keywords: farm, farm size, plots of land, crop area, yield crops.

Table. 5. Fig. 1. Lit. 10.

АННОТАЦИЯ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ УГОДИЙ ФЕРМЕРСКИМИ ХОЗЯЙСТВАМИ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ

ТОМЧУК Олеся Валерьевна,
кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, гостиннично-ресторанного дела и туризма,

ПОЛЕСЯ Василиса Николаевна,
ассистент кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, гостиннично-ресторанного дела и туризма,
Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница)

В статье рассмотрены основные проблемы и особенности использования земельных угодий фермерскими хозяйствами Винницкой области. Исследовано динамику развития фермерских хозяйств, в период особенно интенсивного их развития по количественным и качественным параметрам. Изучено взгляды ученых относительно размеров рационального землепользования фермерских хозяйств. Проведен анализ изменений размеров фермерских хозяйств Винницкой области и установлен перечень факторов, влияющих на этот процесс. Обосновано направления повышения уровня использования земель фермерскими хозяйствами.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, размер хозяйства, земельные угодья, посевные площади, урожайность сельскохозяйственных культур.

Табл. 5. Рис. 1. Лит. 10.

Інформація про авторів

ТОМЧУК Олеся Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна 3, e-mail: olesya-tomchuk@yandex.ru).

ПОЛЕСЯ Василиса Миколаївна – асистент кафедри менеджменту готельно-ресторанної справи та туризму, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна 3, e-mail: negdana91@i.ua).

TOMCHUK Olesya - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Economic Activity Management, Hotel and Restaurant Business and Tourism, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3 Soniachna str., e-mail: 3, e-mail: olesya-tomchuk@yandex.ru).

POLESYA Vasilisa - Assistant of the Department of Foreign Economic Activity Management, Hotel and Restaurant Business and Tourism, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3 Soniachna str., e-mail: 3, e-mail: negdana91@i.ua).

ТОМЧУК Олеся Валерьевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, гостиннично-ресторанного дела и туризма, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная 3, e-mail: olesya-tomchuk@yandex.ru).

ПОЛЕСЯ Василиса Николаевна - ассистент**,** кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, гостиннично-ресторанного дела и туризма, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная 3, e-mail: negdana91@i.ua).